

Diari d'un micòleg.

Activitats micològiques de les temporades 2007-2008 i 2008-2009

per Jaume Espinosa Noguera

Introducció

Continuant amb la tradició recent d'escriure les memòries de les tasques realitzades sobre l'estudi de la micologia pitiüsa, presentam en aquest treball el més ressenyable del període de tardor-hivern de 2007, entrant lleugerament al gener de 2008, i a la tardor i l'hivern de 2008, també entrant al 2009. En aquesta darrera temporada ens varem interessar per un nou camp d'estudi relacionat amb els fongs: els líquens. Des de l'aparició del primer article a la revista *Eivissa* núm. 48 no s'ha tornat a publicar una memòria sobre les activitats realitzades en aquests últims anys. Continuarem, doncs, fent-ne una descripció cronològica amb la mostra fotogràfica d'espècies i moments interessants.

1. Tardor i hivern de 2007-2008

Unes pluges primerenques varen repartir l'aparició de bolets, escalonadament, al llarg de cinc mesos. No va ser la sobtada i tardana explosió de l'any anterior, però sempre es trobaven coses interessants, encara que no en gran quantitat.

Analitzam cronològicament l'aparició de diverses espècies amb la participació de diferents grups de cercadors privats o relacionats amb esdeveniments oficials com festes micològiques organitzades. Comptam, també, amb la valuosa col·laboració de l'expert micòleg mallorquí Pep Siquier, i finalment expressam l'agraïment a tots els que han posat el seu granet d'arena perquè tot aquest treball s'hagi dut a terme.

Les precipitacions arriben prest

Les activitats realitzades durant aquesta temporada no varen arribar a ser ni de bon tros tan interessants com les d'anys anteriors per causes diverses; entre les més notòries, per les tasques laborals i problemes de tipus privat que ens varen impedir dedicar-nos a l'estudi i la divulgació de la micologia entre la gent de les illes, coincidint amb l'arribada molt primerenca de la sortida de bolets, que a més ens va agafar desprevinguts. Tot i això, es va poder treballar una mica sobre la continuïtat en sortides al camp, catalogar algunes espècies noves, continuar gaudint de la sempre inestimable participació del gran micòleg d'Inca Josep Siquier, coautor de la guia *Els Bolets de les Balears*.

I les pluges, tot i el canvi climàtic, varen arribar prest. Si bé al juliol va brillar el sol i hi va haver absència total de precipitacions, agost es va veure generosament regat amb més de 50 l/m² ben repartits al llarg del mes. De la mateixa manera es va desenvolupar setembre, mes en què arribaren a caure més de 60 l/m². És curiós: si pensam que a la Península Ibèrica varen tenir una temporada molt pobra en pluviometria (llevat del Llevant), aquí la sort va ser positivament desigual. Ho sentim per ells. Haurien de venir a Eivissa a la tardor en lloc de l'estiu.

Els primers bolets

Les condicions ambientals es varen presentar idònies per a l'aparició de bolets primerencs i que necessiten, a més d'humitat, una

En la fotografia, alguns exemplars d'*Amanita vaginata*, a l'inici de la temporada 2007-2008 (Fotografia: Jaume Espinosa).

temperatura propera a l'estival. És el moment de sortir al camp amb no gaire roba, pel temps encara càlid. Aquest moment, que es va perllongar fins ben entrat l'octubre, va donar lloc a l'aparició de bolets d'espècies com *Russula grisea* (bona comestible, de sabor suau, delicada en la seua preparació culinària), *Amanita ovoidea*, *Amanita proxima*, *Amanita vaginata* (meravellosa comestible), *Amanita echinocephala* (= *A. solitaria*), trobada per Miquel Vericad. Entre els boletars sortien *Suillus mediterraneensis*, *Suillus collinitus*, *Suillus bellini*, *Xerocomus chrysenteron*, *Xerocomus rubellus* (molt abundant), *Xerocomus spadiceus*, *Boletus satanas* (aquestes dues últimes espècies, al costat de l'*Amanita vaginata*, relacionades amb ambients de *Quercus spp.*, és a dir, entre alzines i coscoll). També es veien el suculent rossinyol (*Cantharellus cibarius*), *Collybia dryophila*, *Volvariella murinella*, *Agaricus xanthodermus* (el xampinyó tòxic típic de jardins, feixes i zones antròpiques), *Pisolithus arrhizus*, *Psathyrella melanthina*, *Psilocybe coprophila* (no al·lucinògena), *Lepiota liliacea* (perillosa), *Limacella subfurnacea*, *Coprinus sp.*, i vàrem veure en troncs de garrover moltes gírgoles de garrover (*Laetiporus sulphureus*), que són prou consumides a l'Amèrica del Nord, agraïdes en brous amb api, i la consistència de les quals recorda la carn de pollastre.

Els pebrassos surten abans d'hora

El mes d'octubre ens afavorí amb molta d'aigua, amb més de 250 l/m², cosa que d'una banda va fer malbé els primers bolets de la temporada però va facilitar la sortida de les espècies típiques de tardor, que no varen ser poques. Hi havia feixes al nord de l'illa que quedaven negades i entre els murs es veien autèntiques cascades; tot un espectacle, com l'Iguazú en miniatura. A poc a poc varen sorgir bolets per tota l'illa d'Eivissa. Pels boscos, camps de conreu, camins, dunes, zones antròpiques i fins i tot pels roquissars del litoral.

A dalt, exemplars de *Russula grisea*, bon comestible, que sol ser un bolet molt primerenc.

A la dreta, una gírgola de garrover, *Laetiporus sulphureus*, que antigament es menjava (Fotografies: Jaume Espinosa).

Les rogetes (*Tricholoma fracticum*) sortien per tot el bosc acompanyades per la mare de pebràs (*Russula torulosa*), que anunciava la sortida imminent dels tan anhelats pebrassos (*Lactarius sanguifluus*, *Lactarius sanguifluus* var. *violaceus*, *Lactarius deliciosus* f. *rubescens*), el pebràs pelut (*Lactarius tesquorum*), la llenega (*Hygrophorus latitabundus*), la blaveta (*Lepista sordida*), la múrgola (*Rhyzopogon spp.*), l'esteperol (*Tricholoma terreum*), el picornell (*Hydnum albidum*), la cama de perdiu (*Chroogomphus rutilus*), la tòxica gírgola d'olivera (*Omphalotus olearius*), la gírgola de pi blanca (*Paxillus panuoides*), la gírgola de pi negra (*Hohenbuehelia geogenia*), els pixacans o bolets (*Suillus spp.*), i altres com *Leocarpus fragilis*, *Lycogala*

epidendron, *Peziza succosella*, *Hydnellum ferrugineum*, *Phellodon niger*, *Phellinus torulosus*, *Polyporus meridionalis*, *Russula delicata*, el saborós xampinyó (*Agaricus silvicola*), l'orella de conill (*Clitocybe costata*, *Clitocybe gibba*), *Clitocybe dealbata* (tòxic), *Clitocybe font-queri*, *Clitocybe lituus*, l'anisat (*Clitocybe odora*), *Crepidotus variabilis*, *Entoloma undatum*, *Entoloma sp.*, *Hebeloma edurum*, *Hygrocybe persistens* var. *konradii*, *Hygrocybe conica*, *Inocybe rimosa*, *Inocybe tarda*, el bolet perillós que pot arribar a ser mortal *Lepiota joserandii*, *Limacella furnacea*, *Lyophyllum sp.*, *Melanoleuca sp.*, *Micromphale brassicolens*, *Mycena capillarpes*, *Mycena pura*, *Mycena seynesii*, *Rhodocybe gemina*, *Telephora sp.*, *Tricholoma caligatum*,

Dos exemplars de *Xerocomus chrysenteron*. A vegades blaveja, però no sempre (Fotografia: Jaume Espinosa).

Astraeus hygrometricus, *Clathrus ruber*, *Geastrum fimbriatum* i *Lycoperdon perlatum*.

Novembre, lleugera caiguda de temperatura i de fructificació

Va arribar novembre i com a record per garantir la humitat va tornar a caure aigua però en menor quantitat. La rosada i la baixada de temperatures varen donar lloc a una major freqüència en l'aparició dels bolets d'hivern, com esteperols i picornells. El dia 25 d'aquest mes es va celebrar la coneguda *Sortida a buscar bolets* a les festes de Santa Gertrudis, amb una nodrida participació de més de cinquanta persones. Aquesta vegada comptàrem amb la companyia de residents estrangers, concretament alemanys, britànics i francesos, que es varen sentir atrets a l'esdeveniment per un article relacionat amb el món dels fongs que va publicar la revista *Ibiza Heute* gràcies a Vivi, periodista alemanya establerta a la nostra illa des de fa temps. És notable l'esforç fet tant per aquests nous aficionats com pels experts locals per intentar comunicar-se entre ells i, al mateix temps, aprendre una mica de les nostres llengües respectives en pro de la integració, que tanta falta ens fa. Tampoc podem oblidar-nos dels incondicionals que cada any

acudeixen a qualsevol activitat micològica i que tant aporten per a l'estudi. I també donam la benvinguda als nous autòctons que es van sumar a la Festa Micològica. Una vegada més agraïm als responsables d'aquest esdeveniment que ens fessin fer gaudir d'aquell dia tan inoblidable. I després d'un meravellós dinar precedit per uns deliciosos aperitius relacionats amb bolets, sobretot pebrassos, quedarem per a l'any següent. Una gran abraçada al xef, que tan bé ho va fer.

La varietat d'espècies recollides en aquell dia no va arribar a ser tan abundant com en anys anteriors. Potser no vàrem escollir els llocs idonis per la seua biodiversitat, a més d'estar ja molt buscats. Un cop més, la cantella més admirada per la quantitat de bolets, molt bons en comestibilitat, va ser la de Toni Torres de Mobles Santa Creu. L'enhorabona. També vàrem tenir la sort de comptar, un altre any més, amb la participació del gran micòleg Pep Siquier, que tant ens ha ajudat i instruït en aquests últims anys.

Excursions a la recerca de noves cites per boscos, dunes i feixes

Els dies següents, hi va haver recollicions en diversos punts de l'illa d'Eivissa, en què van partici-

par Pep Siquier, Toni Serra, Toni Torres, Miquel Vericad, Jaume Espinosa... i on es varen trobar nous tàxons en aquesta temporada.

Per exemple, al pla d'en Franco-lí, a més de moltes altres espècies ja esmentades, es varen trobar *Lepista panaeola*, *Scleroderma verrucosum*, *Galerina* sp., *Hypomyces rosellus*, *Cortinarius infractus* i *Tricholoma atrosquamosum*. Prop de Sant Miquel, entre moltes llengües, vàrem veure un parell d'exemplars de *Mycena rosea*.

A les dunes de la platja des Cavallet hi havia diverses espècies del gènere *Inocybe*, encara en estudi. Una troballa interessant, no nova però rara, va ser *Calocybe hypoxantha* var. *occidentalis*.

Altres curiositats trobades varen ser *Leucoscypha patavina* i *Tulostoma* sp.

Al llarg de desembre continuen fructificant bolets, però amb menor intensitat. En uns camps de cultiu molt adobats amb fems, prop d'un torrent a la zona de Santa Gertrudis, vàrem tenir la sort (Toni Serra i Jaume Espinosa) de trobar-nos amb una gran proliferació de *Volvariella gloiocephala* i *Panellus sphinctrinus*. I molt a prop, on creixia una gran quantitat de canyaferla, vàrem poder observar enormes carpòfors de *Pleurotus eryngii* var. *ferulae*, espècie més coneguda com gírgola de ferla. Ja havíem tengut l'oportunitat de veure'n a la casa d'en Toni, al costat de la curiosa *Helvella lacunosa*. La gírgola va continuar sortint fins a finals de desembre.

Final de temporada

Passat Nadal, el vent va sorgir amb força, i, alternant amb èpoques de calma i pluges no gaire abundants, va assecar els vessants i cims de les muntanyes i va deixar llocs recòndits, ben aprofitats, on la humitat continuava sent pròpia de tardor, amb el privilegi de perllongar la producció de bolets, particularment en zones planes, protegides, amb sòls argilosos.

A mitjans de gener de 2008 encara trobarem pebrassos, esteperols, *Collybia dryophila*, picornells,

i una espècie rara semblant a *Hygrophorus leucophaeo-ilicis* en una garriga, on també hi havia una *Melanoleuca* sp.

Una cosa sorprenent va ser la manca d'*Helvella leucomelaena*, tan abundant altres anys. Potser va aparèixer al febrer.

També va faltar una campanya per a Formentera, la gran oblidada.

Cal recordar que es va celebrar la clàssica i pionera sortida de les festes de Forada i molts de nosaltres no hi vàrem assistir per deixadesa. Ho sentim de veritat. Les nostres disculpes a Cati, Joselo i companyia. Us devem molt.

I és que aquella temporada, per diverses causes, no va tenir tanta dedicació com altres vegades. L'arribada de pluges tan primerenques ens va agafar desprevinguts i no aprofitàrem l'extraordinària temporada d'aquell any. Per això, esperàvem que l'any 2008 ens posàriem les piles i tornàriem amb l'entusiasme d'ocasions anteriors.

Ja es pensa en nous projectes, com el de realitzar futures publicacions, com guies micològiques i articles de premsa, facilitar el contacte d'experts amb la població a l'hora d'ampliar el coneixement d'espècies i la seua identificació, activitats en escoles, etc.

Finalment, volem agrair la col·laboració a tots els qui, d'alguna manera, han treballat per incrementar l'estudi d'aquest meravellós i fascinant món dels bolets. És a dir, a tots els que saben una mica més de micologia, una forta abraçada.

2. Tardor i hivern de 2008-2009. A la recerca d'una nova disciplina: els líquens

Primer s'ha de parlar del concepte líquen com un organisme dual. És a dir, tradicionalment es considerava, al món de la biologia, com una associació de dos éssers vius, un fong i una alga microscòpica. Tots dos es mesclen formant un teixit anomenat *tal·lus*. L'alga, mitjançant la fotosíntesi, genera sucres que són l'aliment

tant per a ella com també per al fong, que no es capaç de fabricar-ne. Aquest protegeix l'alga de la dessecació tot mantenint el grau d'humitat necessari per a la seua supervivència, i a més li subministra sals minerals que obté del substrat.

La reproducció sexual és exclusiva dels fongs, que solen ser quasi sempre del grup dels ascomicets, i formen les típiques copetes anomenades *ascocarps*, que constitueixen la part més vistosa del líquen. La reproducció asexual es pot fer per separat o conjuntament. Aquest darrer cas és molt interessant, ja que representa que tots dos no s'han de trobar a la natura per generar una nova associació líquènica i s'estalvia temps per colonitzar el substrat. La manera de reproduir-se asexualment de forma conjunta l'aconsegueixen mitjançant dues estructures diferenciades: *isidis* i *soredis*. Solen formar berruguetes que es veuen bé amb la lupa.

Segons l'ecologia, colonitzen diversos hàbitats. Destaquen els substrats com roques, soques, branques, sòls i fins i tot matèria orgànica morta. Les seues formes es classifiquen en crustacis (plans, aplicats al substrat com si fossin crostes), foliacis (plans, amb lòbuls un mica aixecats del substrat),

esquamífers (amb esquames clarament aixecades del substrat) i fruticulosos (com si fossin mates diminutes).

Actualment el concepte de líquen es defineix, segons la classificació de Whittaker, al segle XX, dels éssers vius, com l'associació d'un fong (normalment dels ascomicets i rarament dels basidiomicets) amb algues unicel·lulars (cloròfits del regne dels protocistes) o cianobacteris (regne dels mòneres). Les algues porten pigments de color verd i els cianobacteris els porten de color taronja i fixen el nitrogen atmosfèric.

Història dels estudis sobre liquenologia pitiüsa

A la darrereria del s. XIX ja es va fer alguna referència sobre líquens a les illes Balears, però és el 1921 quan el botànic americà H. Knoch, a la seua *Flora Balearica*, recull 13 tàxons a les Pitiüses. Un poc més tard, el 1922, J. Maheu i A. Gillet identifiquen 24 espècies a les nostres illes. Era una època d'intensa recerca per estudiar la botànica mediterrània.

Però el millor treball fet durant el darrer segle va ser elaborat per l'alemany O. Klement (1965). Va descriure 147 tàxons, 3 de nous per a la ciència. A més, va proposar l'existència de comunitats de dife-

Exemplars de *Xerocomus rubellus*. Es va presentar molt ufanós en la temporada de 2007-2008 (Fotografia: Jaume Espinosa).

rents líquens que convivia junts i les va descriure amb una sintaxonomia (classificació de conjunts de vegetació), tot seguint els criteris de l'escola sigmatista de Braun-Blanquet, actualment en desús.

Haurem d'esperar, ja, a l'entrada del segle XXI, quan es reprenen els estudis líquenològics. Des de Mallorca, Lluís Fiol i Maurici Mus fan investigacions a l'arxipèlag balear. Però el gran avenç ha estat representat per l'arribada a les nostres illes d'un contingent d'investigadors que representen la màxima institució de l'Estat espanyol: la *Sociedad Española de Lichenología*.

A darrers d'estiu del 2008 vàrem tenir coneixement, gràcies al nostre amic farmacèutic i botànic Óscar Lozoya, amic d'un dels organitzadors, de la celebració d'unes jornades a l'illa d'Eivissa projectades per aquesta societat. Malgrat la feina i les reformes que es feien a casa vàrem fer un esforç per tractar de participar-hi, encara que érem profans en la matèria, conscients que podríem aprendre moltíssim. També rebérem un misatge sobre les jornades de Graciela Paz-Bermúdez, gran líquenòloga i antiga visitadora de les nostres illes, que a més coneguérem anys enrere a les sortides botàniques del nostre estimat Nèstor Torres. Sen-

tiem com l'esperit de jove estudiant tornava a ser com quan a la universitat començàvem a conèixer el món de la botànica, que ens va generar una gran passió. Però sense exàmens. Idò a gaudir-ne!

3es Jornades Nacionals de Lichenologia. Eivissa, setembre de 2008

En aquesta ocasió es varen encarregar d'organitzar-les dos pesos pesants de la *Sociedad Española de Lichenología*: Víctor Rico, del Departament de Biologia Vegetal II, Facultat de Farmàcia, de la Universidad Complutense; i Violeta Atienza, del Departament de Botànica, Facultat de Ciències Biològiques, de la Universitat de València.

De les activitats fetes, només vàrem assistir a unes quantes, no a totes. De l'illa d'Eivissa, hi participaren l'agent ambiental Miquel Vericad, bon coneixedor del nostre medi, i Óscar Lozoya, gran botànic i amic de Víctor Rico en el seus temps d'estudiant universitari. Entre els participants a les jornades per part de la *Sociedad* es trobaven científics molt importants de talla internacional, com Arsenio Terrón (Facultat de Ciències Biològiques i Ambientals, Campus de Vegazana, León), Néstor Hladum (Departament de Biologia Vegetal,

Facultat de Biologia, Universitat de Barcelona), Antonio Gómez-Bolea (Departament de Biologia Vegetal, Facultat de Biologia, Universitat de Barcelona), Bernarda Marcos-Laso (Departament de Botànica, Facultat de Farmàcia, Campus Universitario Miguel de Unamuno, Salamanca), María Eugenia López de Silanes (Departament d'Enginyeria dels Recursos Naturals i Medi Ambient, EUIT Forestal, Universidad de Vigo), Arturo Argüello (Madrid), Gemma Figueras (Departament de Biologia Vegetal, Facultat de Biologia, Barcelona), Raquel Pino (Toledo), Israel Pérez Vargas (Departament de Biologia Vegetal, Botànica, Facultat de Farmàcia, Universidad de La Laguna-Tenerife), Graciela Paz-Bermúdez (Departament d'Enginyeria dels Recursos Naturals i Medi Ambient, EUIT Forestal, Universidad de Vigo), Rosario Arroyo (Departament de Biologia Vegetal I, Facultat de Biologia, Universidad Complutense), Estela Serinà (Departament de Biologia Vegetal I, Facultat de Biologia, Universidad Complutense), Xavier Llimona (Departament de Biologia Vegetal (Botànica), Facultat de Biologia, Universitat de Barcelona) i Ana Rosa Burgaz (Departament de Biologia Vegetal I, Facultat de Biologia, Universidad Complutense de Madrid). Una persona molt estimada pel seu renom a causa de la seua tasca professional és José Mª Egea (Departament de Biologia Vegetal, Facultat de Biologia, Universidad de Murcia), que no va poder compareixer per motius personals i que tothom va enyorar. Llàstima que tampoc varen compareixer cap dels líquenòlegs de Palma, en un moment únic de l'estudi dels líquens baleàrics; sí que hi van ser representats en el camp de la micologia dels darrers anys.

Entre els indrets prospectats, comptàrem amb llocs tan emblemàtics com els talussos de l'esboldregat d'en Jordi, camps de conreu a Corona, sa Talaïassa, el cap Llentrisca, es Coscollar, els illots de Ponent i d'altres.

Els experts agafen mostres de líquens crustacis a les roques de l'esboldregat d'en Jordi (Fotografia: Jaume Espinosa).

El darrer dia se celebrà l'assemblea anual de la societat en un hotel de la platja d'en Bossa, amb l'afegit de ponències sobre les darreres investigacions en el camp de la liquenologia. La nit anterior hom va gaudir d'un sopar de germanor al restaurant Cas Pagès, a Sant Carles de Peralta, que va causar molt de goig entre els integrants de les jornades.

Resultats de les Jornades

Les investigacions realitzades s'han fet de manera multidisciplinària entre experts de diverses institucions. Això comporta una tasca no gaire fàcil de coordinar. És a dir, que els resultats finals tardaran en sortir. No obstant això, hem tengut accés a un informe, gràcies al sempre present Miquel Vericad, elaborat pels organitzadors de l'esdeveniment i dirigit a un meravellós projecte sobre l'estudi de la natura del recent extint parc natural de Cala d'Hort, coordinat pel GEN (Grup d'Estudis de la Naturalesa) i que ens dona certes dades d'interès.

L'informe parla de l'existència d'una flora liquenològica influenciada per uns factors que la fan única: els vents àrids del nord d'Àfrica, els vents humits del nord amb boires i ruixades, els substrats calcaris i vegetals, els vessants orogràfics i la influència antròpica per la transformació del territori.

Hi ha espècies que són dignes d'esment:

a) Als boscos més humits i ombrívols s'han trobat líquens foliacis a les soques dels pins, sovint mesclats amb molses, com *Normandina pulchella*, indicadora de formacions vegetals madures, *Flavoparmelia caperata*, *Parmelia sulcata*, *Parmotrema perlata* i *Parmotrema hypoleucinum* (aquesta darrera és considerada com una espècie vulnerable en la llista vermella europea de macrolíquens).

b) Dels líquens fruticulosos, l'espècie més abundant als boscos d'Eivissa és *Ramalina canariensis*. Penja de branques i soques dels arbres. D'aquest gènere, se'n troben

Xanthoria parietina és el líquen foliaci més abundant a llocs d'influència antròpica (Fotografia: Jaume Espinosa).

moltes més espècies, tant als pins com a les explotacions agrícoles. Però *Ramalina implectens*, present al bosc, és catalogada com a espècie vulnerable segons la llista vermella europea de macrolíquens. El gènere *Usnea* també es troba a Eivissa, sobretot a llocs de certa altitud com a sa Talaia. En aquest indret s'ha trobat també *Tornabea scutellifera*, interessant líquen de distribució molt puntual arreu del planeta. Un altre tàxon que crida l'atenció dels investigadors és *Seiophora villosa* (actual nom de l'antic *Teloschistes villosus*), present als savinars litorals.

c) Als sòls pitiusos es poden reconèixer més fàcilment les espècies. El gènere *Cladonia* és el més representatiu, amb setze tàxons coneguts a les Pitiüses. N'esmentem els més vistosos: *C. convoluta*, *C. subrangiformis*, *C. pocillum* i *C. fimbriata*. Una espècie molt semblant, *Cladina mediterranea*, és freqüent als boscos madurs i s'hauria de protegir, per la reducció de la seua distribució, a causa de l'alteració dels seus hàbitats. Altres espècies terrícoles i abundants a les clarianes del bosc són *Squamarina cartilaginea*, *Fulgensia fulgida*, *Psora saviczii*, *Buellia zoharii* i el líquen paràsit *Diploschistes diapsidis*.

d) A les soques dels arbres es troben així mateix líquens crustacis com l'abundant *Dirina ceratoniae*, a més d'altres com *Bactrospora patellarioides*, *Schismatomma picconianum* i *Schismatomma albocinctum* (aquest darrer només present a Mallorca, Eivissa i Alacant). Quan ens acostem a llocs més influenciats per la presència antròpica són substituïts per líquens més nitrotolerants, com *Xanthoria parietina* i *Caloplaca* spp.

e) Sobre les roques calcàries hi ha comunitats molt diverses i complexes. A les parets verticals podem destacar l'orxella, *Roccella phycopsis*, que penja dels roquisars humits i que es feia servir antigament per a extreure'n un pigment vermell fosc amb amoníac per fer de tint. L'espècie *Lecanographa grumulosa* és molt característica, ja que entapissa de color blanc mat gran part de l'illot des Vedrà i és també present en els penya-segats de la cala d'Albarca i de la cala d'en Sardina. Altres espècies característiques de parets calcàries són *Opegrapha calcarea*, *Dirina massiliensis*, *Dirina immersa* i *Ingaderia troglodytica* (aquesta última només present a Menorca, Alacant, Almeria i a les nostres illes, trobada a coves humides). Si parlem de substrats rocosos horit-

La colla de la *Sociedad Española de Liquenología* després de la campanya feta als illots de Ponent (Fotografia: Jaume Espinosa).

zontals, el nombre d'espècies es dispara. Tenim *Diploicia canescens*, *Coscinocladium gaditanum*, *Xanthoria spp.*, i fins a més de trenta espècies del gènere *Caloplaca*. Això representa tot un món per explorar.

Aquesta descripció d'espècies és només un aperitiu del que els científics varen trobar a les jornades esmentades. Ells diuen que s'han trobat més de 370 espècies de líquens a les illes Pitiüses. Esperem que algun dia es publiqui un treball consensuat sobre la nostra flora líquènica. Com a illencs, cal no oblidar els agraïments a la *Sociedad Española de Liquenología*, per l'empenta que s'ha donat a l'estudi de la nostra natura en aquest terreny.

Tornem als bolets i a la televisió

Després de les jornades liquenològiques, ens visità un equip de treball de la televisió autonòmica IB3 per fer un reportatge sobre com es troben els bolets a Eivissa. Aquest equip era comandat per Samuel Pinya, fill de l'il·lustre cuiner mallorquí Antoni Pinya. Malgrat el moment, finals de setembre, en què no havia plogut prou per fer un reportatge en bones condicions, vàrem trobar alguns bolets. Samuel Pinya va portar una gírgola de pi negre des de Mallor-

ca, pensant que no trobaríem res i amb això es va fer un pla bord amb la càmera. L'aparició estel·lar de Toni Serra «Miquelet» ens va ajudar a realitzar aquest esdeveniment d'una manera més professional. No es coneix el resultat final de la filmació, però ben segur que hauria estat molt diferent si haguessin vingut una mesada més tard, a les festes del poble de Santa Gertrudis, cap al novembre.

Festes de Santa Gertrudis de Fruitera

Un altra sortida boletaire es va programar en aquestes festes tan esperades. En un ambient quasi familiar, Toni Serra «Miquelet» va comandar amb mestria la recerca de bolets als voltants de Fruitera. L'ajuda dels experts micòlegs mallorquins Pep Siquier i Joan Carles Salom va arrodonir la vetlada.

Es recol·lectaren un bon grapat de bolets. La participació de Toni Torres «Santacreu» i la seua dona es va fer sentir entre tots per l'enveja que ens donà per la increïble capacitat de trobar pebrassos, rosinyols i llenegues. Altres persones que gaudiren d'aquest esdeveniment varen ser la colla de la família i amics d'en Pep Torres «Bisbe». Gràcies a ells, ens facilitaren una dessecadora de fongs d'origen suís per començar a treballar el nostre

actual herbari fúngic pitiús. Els estimam.

Una curiositat. La nostra estimada amiga Begoña Pardos ens va presentar un cuiner japonès, de qui desgraciadament no recordam el nom, que va fer una salsa amb el vistós bolet *Tricholoma caligatum*, molt amargant, però amb un resultat culinari meravellós, tot seguint les pautes d'un bolet molt semblant a un de la seua terra d'origen anomenat *matsutake*. S'hauria de pensar a treure profit d'aquest bolet, com d'un altre molt semblant a les nostres illes i molt ufanós, que és la rogeta (*Tricholoma batschii*), molt amargant i que es donava antigament al bestiar.

Fent una ullada a Formentera

Aprofitant el pont de la Constitució, Toni Serra «Miquelet», Pep Siquier, Joan Carles Salom i nosaltres mateixos vàrem fer una prospecció per l'illa oblidada. El zelador de Costes, Joan Güell, va fer de guia i d'amic. Com que era un terreny poc explorat en l'àmbit micològic, vàrem trobar moltes espècies noves que poguérem donar a conèixer. Destacarem, com a espècies rares, les troballes de *Xeromphalina mediterranea* i *Helvella atra* a les dunes de cala Saona, i *Hygrocybe olivaceonigra* a les dunes de ses Illetes.

Posteriorment, després dels estudis fets al laboratori per Pep Siquier i Joan Carles Salom, es va publicar l'existència de tres tàxons nous per a les illes Balears que només s'han trobat a Formentera: *Mycenella margaritifera*, *Hygrocybe helobia* i *Inocybe fuscidula*.

Encara queden moltes més prospeccions per fer estudis més detallats en aquesta illa petita. Pensam que Formentera pot donar-nos més sorpreses.

Més tard, a l'hivern tardà

A ca nostra, a finals de l'hivern i principis de la primavera, vàrem trobar uns exemplars de *Morchella elata*, múrgola a Catalunya, que a les nostres illes és rara de trobar. És un bon comestible i sembla que les seues poblacions creixen a les

Pitiüses als darrers anys, sobretot en llocs nitròfils, de terra remoguda i en indrets cremats.

NOTA: En el número 48 de la revista *Eivissa* apareixien unes fotografies a les pàgines 35 i 39 que es referien a l'espècie *Amanita vaginata*. Després d'un detallat estudi microscòpic posterior, va resultar ser *Amanita mairei*. Sembla que aquest tàxon, i no l'anterior, és el representatiu a les nostres illes en boscos mixtos de pins i coscolls.

Bibliografia

BON, M. (1988). *Guía de campo de los hongos de Europa*. Ed. Omega.
CORTECUISE, R.-DUHEM, B. (2005). *Guía de los hongos de la Península Ibérica, Europa y Norte de África*. Ed. Omega.
GERHARDT, E.-VILA, J.-LLIMONA, X.

(2000). *Hongos de España y Europa*. Ed. Omega.

MUS, M. (2003). *Enciclopedia d'Eivissa i Formentera* (vol. 7) p. 380. Ed. Consell Insular d'Eivissa i Formentera.

SIQUIER, J. L.-CONSTANTINO, C. (1996). *Els Bolets de les Balears*. Ed. Micobalea.

SIQUIER, J. L.-SALOM, J. C.-ESPINOSA, J.-SERRA, A. (2009). *Contribució al coneixement micològic de l'illa de Formentera (Illes Balears)*. III. Ed. Rev. Catalana de Micologia, vol. 31.

SOCIEDAD ESPAÑOLA DE LIQUENOLOGÍA (2011). <http://www.ucm.es/info/seliquen/index.htm>

WIRTH, V.-DÜLL, R.-LLIMONA, X.-ROS, R. M.-WERNER, O. (2004). *Guía de campo de los líquenes, musgos y hepáticas*. Ed. Omega. ■

Cladina mediterranea.
Un fong fruticulós
cada dia més escàs
(Fotografia:
Jaume Espinosa).

Juli Cervera Baviera, un militar, científic i aventurer gairebé oblidat (II)

per Pere Vilàs Gil

Al número anterior de la revista *Eivissa* publicàvem un article sobre la vida del militar i científic Cervera Baviera i les seues experiències amb la ràdio, especialment les realitzades al principi del segle XX entre la Península i la costa de ponent de la nostra illa.

En aquesta ocasió voldríem afegir noves dades que ens han arribat sobre aquest interessant tema: segons les informacions facilitades per l'amic Joan Prats Boned, el 9 de març de 1902 es va celebrar a Madrid un consell de ministres presidit pel cap del govern Pràxedes Mateo Sagasta. La reunió va ser al domicili particular d'aquest a causa que estava malalt. Un dels acords adoptats va ser el d'establir un sistema telegràfic sense fils entre Xàbia i

Eivissa. En un altre consell el 15 de maig següent es va autoritzar l'adquisició del material necessari. Una vegada posats a la realització pràctica dels acords, el 7 de juny d'aquell mateix any es varen desplaçar a Sant Josep de sa Talaia i concretament a l'indret del puig Pelat una delegació de tècnics composta pels senyors Leandro González Pitarch, qui era el cap de reparacions del servei de Telègraf de la zona de València i havia arribat expressament a la nostra illa, el cap de l'oficina insular Josep Cardona Tur (germà del bisbe de Sió) i l'oficial destinat a Eivissa, senyor Coll, acompanyats d'un grup local de curiosos. A la premsa d'aquell moment recollim alguna notícia més sobre la marxa dels treballs preparatoris; així podem llegir que

el dia 8 d'agost es fa saber que s'entà a l'espera del material necessari per realitzar l'experiència de la unió per ràdio sense fils entre les dues localitats, mentre que el 27 d'octubre sembla que ja havien començat els treballs dirigits pel senyor Leandro González.

Per l'article anterior sabem que el 20 de novembre arribà més material i el 19 de desembre el tècnic José Sandoval, encarregat per Cervera per establir el contacte per primera vegada. La llàstima és que, com deïem a l'esmentat article, solament podem suposar que el resultat de la singular experiència va ser positiu, o almenys així es desprèn de l'obra d'Angel Faus, sense que per ara hagin aparegut a *Eivissa* notícies sobre aquest tema que ens ho confirmin. ■